

การเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชา
ในการดูแลรักษาสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี
Knowledge Enhancement for Local wisdom Network Parties
on using Cannabis for Elderly Health Care in Saraburi Province

อำนวยการ ปิ่นพิลา

Amnuay Pinphila

สาขารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

Master of Public Administration, Faculty of Arts and Sciences, Southeast Asia University

E-mail: dr.amnuay_@hotmail.com

Received: 2019/12/03

Revised: 2020/04/02

Accepted: 2020/04/10

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการเชื่อมเครือข่ายให้แก่แกนนำผู้สูงอายุในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกผู้สูงอายุ 2) เสริมสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับกัญชาที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยทำการศึกษาในจังหวัดสระบุรี ในการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดย (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (2) การสนทนากลุ่ม และ (3) การจัดเวทีสาธารณะเพื่อให้มีการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกผู้สูงอายุจากสภาผู้สูงอายุ สมาชิกวุฒิสภา ธารณาการสมอง ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกองค์กรสาธารณะประโยชน์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี รวมทั้งสิ้น 150 คน

ผลการวิจัย พบว่า การเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการเชื่อมเครือข่ายให้แก่แกนนำผู้สูงอายุในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ จิตอาสา สุขภาพ ความรู้ และเวลา โดยด้านภาวะผู้นำ ผู้สูงอายุต้องทำให้เป็นตัวอย่างเห็นชัดเจน ด้านจิตอาสาต้องอธิบายให้สมาชิกใหม่มีความเข้าใจถึงการมีจิตอาสา ที่จะเข้าร่วมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่ที่มาประชุมหรือทำกิจกรรมร่วมกันมีสุขภาพดี ด้านความรู้ แม้ผู้สูงอายุมีวุฒิการศึกษาไม่สูงกว่าระดับปริญญา แต่ผู้สูงอายุมีองค์ความรู้อยู่ในตัวเองโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเวลา ผู้สูงอายุจะต้องมีเวลาในการทำกิจกรรมโดยจะต้องมีการบอกกล่าวล่วงหน้าและในส่วนของ การเสริมสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับกัญชาที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

พบว่า ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้เฉพาะในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบเท่านั้น ยังไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจน ขาดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันและความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมความรู้ และเวลาเกี่ยวกับ ผู้สูงอายุ งบประมาณยังไม่พอเพียงในการดำเนินกิจกรรม และขาดการสนับสนุนเชิงนโยบายด้านการ ส่งเสริมงานด้านผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่น สำหรับแนวทางการแก้ไข เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควร ปรับปรุงและพัฒนาบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของตนเองให้มีความพร้อมทั้งใน ด้านความรู้และความเข้าใจอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ กัญชา/ ผู้สูงอายุ

Abstract

The purposes of this research were to: 1) enhance the knowledge exchange on local wisdom by connecting the networks to the elderly leaders in transferring knowledge to elderly members, and 2) enhance and increase the learning engagement efficiency on local wisdom about cannabis which was available in the area to the community in Saraburi Province. This qualitative research was conducted using (1) an in-depth interview, (2) a focus group discussion, and (3) a public forum in order to gather opinions and suggestions from a sample group of 150 respondents, which was the elderly members of the Council of the Elders, the senior volunteer members of the Brain Bank, the elderly members of public interest organizations, and involved government officials from the Office of Social Development and Human Security, Saraburi Province.

The findings showed that the enhancement of the knowledge exchange on local wisdom by connecting the networks to the elderly leaders in transferring knowledge to elderly members consisted of leadership, volunteering spirit, health, knowledge, and time. With regards to the leadership aspect, the elderly must do it as an obvious example. Regarding the volunteering spirit aspect, the new members must be given sufficient explanation and understand the volunteering spirit to join the group to help society without expecting any in return. As for the health aspect, most of the meeting attendees or the activity participants were healthy. In terms of the knowledge aspect, although the elderly have the educational qualifications not higher than the bachelor's degree, they have knowledge of local wisdom and follow the Philosophy of Sufficiency Economy. As for the time aspect, the elderly must have time to do activities,

which must be informed in advance. As for the enhancement and the increase of the learning engagement efficiency on local wisdom about cannabis which was available in the area to the community, the officers have knowledge only in their area of responsibility, they also lack clear understanding, teamwork integration, and the readiness to carry out knowledge activities related to the elderly. The budget to run the activities, and policy supports on local promotion for the elderly were insufficient. The solution guideline is to the officers and the staff should improve and develop their responsibilities in operating their own work to be ready both in knowledge and clear understanding.

Keywords: Local wisdom/ Cannabis/ The Elderly

บทนำ

สืบเนื่องมาจากชมรมผู้สูงอายุใน จังหวัดสระบุรี มีแกนนำเครือข่ายฯ ในระดับอำเภอและ จังหวัด มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยื่นต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรี ชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี ได้ ตระหนักถึงการให้บริการทางสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดสระบุรี จึงได้จัดทำโครงการเสริมสร้างความรู้ ภาควิชาเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรีขึ้น โดยที่ ประเทศไทยอยู่ในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจสังคมการเมืองและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การสร้างความมั่นคงของชาติโดยอาศัยทุนที่เป็นตัวเงินเป็น หลักนั้น ไม่สามารถผลักดันให้เศรษฐกิจและสังคมมีการขยายตัวอย่างยั่งยืนและมีคุณภาพได้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาฐานความรู้และการเรียนรู้ของคนทุกระดับ ทุกเพศ และทุกวัยการนำความรู้สู่ การปฏิบัติเพื่อให้มีศักยภาพและมีความพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและ สังคมสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สูงอายุซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญและผ่านประสบการณ์การทำงานต่าง ๆ มาแล้วอย่างมากมาย ซึ่ง สามารถที่จะนำความรู้ และประสบการณ์มาช่วยเชื่อมรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงของประเทศ ทั้งใน ปัจจุบันและอนาคตในด้านเศรษฐกิจและสังคม เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อสนับสนุน ให้ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นคลังปัญญาของจังหวัดสระบุรี และของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทที่สำคัญของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้ บทบาทเชิงรับเป็นการให้ความช่วยเหลือตามคำขอ ของหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน การเป็นที่ปรึกษาโดยการให้คำแนะนำตลอดจน การเสนอความคิดเห็นทั้งทางด้านวิชาการ และด้านการบริหารงานต่อหน่วยงานผู้ขอรับการช่วยเหลือ

และพัฒนาคุณภาพงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรของหน่วยงานผู้ขอรับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ บทบาทเชิงรุก ส่งเสริมสมรรถนะในท้องถิ่นแก้ไขปัญหาสังคม สุขภาพ การศึกษา และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและบริการเป็นที่ปรึกษาทางเทคนิคและวิชาการเพื่อพัฒนาและประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุดเป็นคลังปัญญาผู้สูงอายุของจังหวัดสระบุรี ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในยุคปัจจุบัน อยู่ในความดูแลของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรืออาจกล่าวสรุปได้ว่า บทบาทของผู้สูงอายุมิใช่ผู้ทิ้งไปปฏิบัติงานแทนหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ หรือปฏิบัติงานซ้ำซ้อนกับหน่วยงานปกติ แต่เป็นการนำความรู้ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์การทำงาน เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ โดยการเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นที่เลี้ยงให้คำแนะนำ จัดการสาคิตฝึกอบรม ติดตามดูงาน ตลอดจนเป็นผู้เชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ โดยร่วมกันวิเคราะห์ แก้ปัญหา และเรียนรู้ด้วยกันในลักษณะองค์รวม เพื่อให้ชุมชนหรือหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ สามารถพึ่งตนเองต่อไปได้อย่างมั่นคงชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี ได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชาในการดูแลรักษาสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี เพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มประสิทธิภาพของผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี ขึ้นเพื่อการพัฒนาสู่นโยบายสาธารณะในชุมชนและผลักดันให้ผู้สูงอายุปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรหน่วยงานของรัฐในทุกระดับในการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะต่อไป

ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน และสังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่งที่ปรากฏภูมิปัญญาอยู่จำนวนมาก โดยภูมิปัญญาเหล่านี้ นอกจากแสดงความเป็นไทย ความเป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและ พัฒนาการของคนในชาติไทย มีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ (กนกพร ฉิมพลี. 2557, หน้า 5) ทั้งนี้การสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะของคนที่มียู่เป็นจำนวนมากนั้น บางพื้นที่มีการสร้างภูมิปัญญาที่ใช้ในพื้นที่ของตน จนเรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เป็นองค์รวมระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ รวมไปถึงกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิตที่ชุมชนได้มีการถ่ายทอด สืบสานต่อกันมา ด้วยคนไทยแต่โบราณมีภูมิปัญญาที่ฉลาดล้ำลึก ในการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านปัจจัยพื้นฐานแห่งการดำรงชีวิต ประกอบด้วย ความสามารถในการแสวงหาอาหาร การปลูกสร้างบ้านเรือน การคิดค้นประดิษฐ์สิ่งทอ

เพื่อการนุ่งห่ม และความรู้ในการบำบัดรักษา โรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งช่วยให้สังคมไทยนับแต่อดีตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขสืบจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่เกษียณอายุแล้วไม่ว่าจะเป็นจากภาคราชการหรือภาคเอกชนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าผู้สูงอายุ แต่ยังมีรู้ความสามารถที่จะสละเวลาเอาความรู้ความสามารถที่หลากหลาย ความเชี่ยวชาญภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่สั่งสมไว้มาก่อให้เกิดคุณค่าแก่สังคม ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยอาศัยประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้น ซึ่งความสำคัญของผู้สูงอายุที่เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าเติมไปด้วยประสบการณ์ชีวิตและภูมิปัญญา ถือเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลอย่างมากมาย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2559)

ปัญหาของผู้ที่เกษียณอายุหรือผู้สูงอายุนั้น มีปัญหาเนื่องจากความเคยชินต่อชีวิตประจำวันและอาชีพเดิม เช่น บางท่านมีอำนาจมาก มีผู้ได้บังคับบัญชา มีคนคอยเอาใจ ก็ยังทำใจไม่ได้เมื่อหมดจากอำนาจ บ้างก็ทุกข์ใจเนื่องจากมีภาระหนี้สิน ภาระลูกหลาน บางส่วนก็คิดทำประโยชน์ต่อสังคม ประการแรกโดยการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป สำหรับปัญหาและบางส่วนยังขาดภาวะผู้นำอยู่มาก เช่น ว่าการทำงานเป็นทีม การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมเป็นต้น ซึ่งแต่ละท่านก็ยังไม่อาจยอมรับสภาพตัวเองได้ ดังนั้นจึงไม่ประสบผลสำเร็จ อีกประการหนึ่งที่สำคัญจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสา ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ทำงานด้วยใจใช้ความรู้ที่มีอยู่มาช่วยกันพัฒนาประเทศชาติ เป็นผู้ที่มีจิตอาสาจะต้องมีความรู้ ความรู้ทำให้เกิดแสงสว่างในชีวิต ต้องใช้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ที่สำคัญต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรง ประการสุดท้ายที่สำคัญอีกประการหนึ่งต้องมีเวลาให้กับการร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในยุคปัจจุบันที่ได้จัดตั้งกรมขึ้นใหม่มีชื่อว่า กรมกิจการผู้สูงอายุ ซึ่งอยู่ในความดูแลของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

จังหวัดสระบุรี มีสภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปมีลักษณะ ตอนเหนือ ตะวันออก และตอนกลางของจังหวัดเป็นป่ามีเนินเขาสลับที่ราบสูง ซึ่งเหมาะในการปลูกพืชไร่ ตอนใต้และตะวันตกส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเหมาะในการทำนา และมีการปลูกไม้ใช้ผลิตยาตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดการบูรณาการและความรู้ ความเข้าใจในการผลิตให้เป็นยารักษาสุขภาพตนเอง

ด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี และทำการวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อที่ต้องการให้กลุ่มผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีศักยภาพและสามารถที่จะนำไปเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกัญชาในการดูแลสุขภาพให้กับสมาชิกภายในอำเภอของแต่ละอำเภอที่ตนเองมีเครือข่ายอยู่และสร้างองค์ความรู้ประโยชน์ให้กับชุมชนได้ ประกอบด้วย การมีภาวะผู้นำ จิตอาสา ความรู้ สุขภาพ และเวลา ซึ่ง

จะส่งผลต่อแนวทางในการนำความรู้ ประสบการณ์มาช่วยในการพัฒนาประเทศชาติ จังหวัด องค์กร ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดสระบุรีให้มีทิศทางเดียวกันเป็นอย่งดี และยังมีน ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่แกนนำผู้สูงอายุในการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกในจังหวัดสระบุรี
2. เพื่อเสริมสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับกัญชาที่มี อยู่ในพื้นที่สู่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม และเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

การเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชาในการดูแล รักษา สุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย ภาวะ ผู้นำ จิตอาสา ความรู้ สุขภาพ และเวลา

2. ประชากรและกลุ่มอย่างตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในพื้นที่ 13 อำเภอ ทั้งจังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 108 แห่ง สมาชิก ผู้สูงอายุจากสภาผู้สูงอายุจังหวัดสระบุรี สมาชิกวุฒิสภาธนาคารสมองจังหวัดสระบุรี ผู้สูงอายุที่เป็น สมาชิกองค์กรสาธารณะประโยชน์จังหวัดสระบุรี และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือ รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี. 2561) ตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเลือกแบบ เจาะจง (Purposive sampling) จำนวนทั้งหมด 150 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.1 เป็นผู้สูงอายุในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 13 อำเภอ ของจังหวัด สระบุรี ได้มาตามความสมัครใจ โดยคิดเป็นตามสัดส่วนของจำนวนประชากร ดังนี้

เทศบาลเมือง	1	คน
เทศบาลตำบล	2	คน
องค์การบริหารส่วนตำบล	8	คน
รวมทั้งสิ้น	11	คน

1.2 คัดเลือกมาจากผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของสภาผู้สูงอายุจังหวัดสระบุรี จำนวน 10 คน

1.3 เป็นสมาชิกวุฒิสภาสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี จำนวน 10 คน ที่มีลักษณะพิเศษ (Key Informants) ระดับตั้งแต่ผู้อำนวยการขึ้นไป

1.4 เป็นสมาชิกขององค์กรสาธารณะประโยชน์ จังหวัดสระบุรี 2 องค์กร จำนวน 2 คน

1.5 เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี จำนวน 2 คน รวมจำนวนตัวอย่างที่สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 35 คน

2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสนทนากลุ่ม จำนวน 50 คน เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้ง 13 อำเภอ

3. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการจัดเวทีสาธารณะ ได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตจังหวัดสระบุรีทั้ง 13 อำเภอ จำนวน 65 คน เลือกผู้สูงอายุที่สมัครใจ อำเภอละ 5 คน โดยเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ จิตอาสา มีความรู้พร้อมที่จะถ่ายทอดได้ สุขภาพแข็งแรง และมีเวลาในการร่วมทำกิจกรรม โดยการสืบค้นจากทะเบียนประวัติการเกษียณทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรต่าง ๆ ใน 13 อำเภอ ของจังหวัดสระบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีสาธารณะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการจัดเวทีสาธารณะ โดยเนื้อหาของการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และรูปแบบของเวทีสาธารณะ มีความตรง (Validity Content) มีความเหมาะสม สอดคล้อง และมีความครอบคลุมในเรื่องการเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้กัญชาในการดูแล รักษาสุขภาพผู้สูงอายุ โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การปฏิบัติงานภาคสนามในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 35 คน โดยคณะนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย จัดเตรียมประเด็นและสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมประเด็น และตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัยและเพื่อให้ได้คำตอบที่สามารถนำไปต่อบัณฑิตของงานวิจัยได้ จากนั้นได้นำไปสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มเป้าหมายที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

2. การสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ทำการนัดหมายตัวแทนแต่ละอำเภอ พร้อมทั้งสถานที่ที่จะทำการสนทนากลุ่ม โดยมีการจัดเตรียมประเด็นต่าง ๆ เช่น ข้อกฎหมายที่

เกี่ยวกับกัญชา การขออนุญาต การผลิต การขอรับรองในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง และที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ และมีการใช้เครื่องบันทึกเทปเสียงเป็นตัวช่วยในการเก็บข้อมูล

3. การจัดเวทีสาธารณะ เพื่อให้มีการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และ เป็นการเติมเต็มข้อมูลอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับประเด็นที่วิจัย โดยคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้กำหนดสถานที่และนัดหมายล่วงหน้ากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุเป็นระยะเวลา 2 วัน 1 คืน และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องและมีความชำนาญเฉพาะด้านกัญชา ขึ้นเวทีสาธารณะ เช่น ผู้แทนจากศาลยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถาบันการศึกษา กระทรวงสาธารณสุข ประชาชนชาวบ้านที่มีความชำนาญด้านกัญชาคนไข้ที่เป็นมะเร็งรักษาด้วยกัญชาหายแล้ว และคนไข้ที่กำลังเป็นมะเร็งกำลังรักษาด้วยกัญชา

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยอาศัยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive) ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกมีความสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มและการจัดเวทีสาธารณะ โดยสรุปพบว่า

1. การเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการเชื่อมโยงเครือข่ายให้แก่แกนนำผู้สูงอายุในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิก แกนนำเครือข่ายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ ต้องมีความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงานของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ในหลากหลายอาชีพและเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่น ไม่มีอำนาจในการสั่งการ ทำงานเพื่อส่วนรวม มีความพร้อมและอาสาที่จะทำงานเพื่อประเทศชาติโดยแยกตามระสบการณ์ความเชี่ยวชาญ ความสนใจที่จะให้ความช่วยเหลือในสาขาต่าง ๆ ที่ตนเองมีความชำนาญซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาสังคมโดยรวมและมีส่วนช่วยในการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สำหรับด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีค่าของประเทศไทยแต่กลับถูกมองข้ามเนื่องจากปัจจุบันเมื่อมีการเปิดเสรีทางการค้ากับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ก็กลับทำให้ประเทศในโลกตะวันตกเข้ามาฉกฉวยเอาภูมิปัญญาเหล่านี้ไป และขาดผู้สืบทอดสานต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าหายสาบสูญไปในอนาคตและวิเคราะห์ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ จิตอาสา ความรู้ สุขภาพและเวลามีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้สูงอายุ

1.1 ด้านภาวะผู้นำ จะต้องเป็นผู้นำตนเอง พัฒนาตนเองก่อน ซึ่งเป็นต้นแบบอย่างที่ดีให้กับสมาชิกด้วยกัน โดยยึดหลักการบริหาร 4 มิติ คือ กาย จิตใจ สังคม และเวลา และอาศัยหลัก 3 อ คือ อาหาร ออกกำลังกาย และอารมณ์ ที่สำคัญที่สุดจะต้องมีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรมประจำใจ

ในฐานะเป็นผู้ที่มีจิตอาสา จึงจะสามารถมีภาวะผู้นำได้อย่างสมบูรณ์ แนวทางที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำของผู้สูงอายุ จะต้องทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดปัญหาและการแก้ปัญหา มีการกำหนดนโยบาย จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ตลอดจนการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของผู้สูงอายุ มีภาวะผู้นำในการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ

1.2 ด้านจิตอาสา ผู้สูงอายุจะต้องเป็นผู้ให้ มีพรหมวิหาร 4 มีจิตอาสาที่แท้จริงเพราะผู้สูงอายุที่จะเข้าร่วมงานหรือเป็นสมาชิกไม่มีค่าตอบแทน มาด้วยใจ มีความเสียสละส่วนตัว

1.3 ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุต้องมีสุขภาพแข็งแรงรับผิชอบต่อตัวเอง ในการปฏิบัติงานช่วยเหลือสังคมในสิ่งที่ตนเองมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญอยู่ในตัว

1.4 ด้านความรู้ ผู้สูงอายุจะต้องมีองค์ความรู้ในตัวเอง และมีความสามารถในตัวเอง พร้อมจะอุทิศให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและ

1.5 ด้านเวลา เวลาเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะผู้สูงอายุจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การบริหารเวลาของตัวเอง ในการลงพื้นที่ให้ความรู้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร้องขอความช่วยเหลือมา

2. การเสริมสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับกัญชาที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม และเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี พบว่า การสร้างเครือข่าย แกนนำทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ เป็นการสร้างความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนการฝึกกำลังร่วมกันที่จะสร้างองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยกันพัฒนาประเทศโดยประสานและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำงานสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมกับหน่วยงานในพื้นที่ และรวบรวมจัดทำทำเนียบทางภูมิปัญญาท้องถิ่นกัญชาของผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามสาขาของท่านที่มีความชำนาญ จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์จะลึกลึกมีความสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มและการจัดเวทีสาธารณะ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มและการจัดเวทีสาธารณะ โดยสรุป พบว่า

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แกนนำเครือข่ายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ ต้องมีความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการดำเนินงานของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์หลากหลายอาชีพและเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา โดยแยกตามประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ สำหรับด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรสินทางปัญญาที่มีค่าของประเทศไทยแต่กลับถูกมองข้าม ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่ามีโอกาสนหายสาบสูญไปในอนาคต ด้านภาวะผู้นำจะต้องเป็นผู้นำตนเอง พัฒนาตนเองก่อน ซึ่งเป็นต้นแบบอย่างที่ดีให้กับสมาชิกด้วยกัน โดยยึดหลักการบริหาร 4 มิติ

คือ กาย จิตใจ สังคม และเวลา และอาศัยหลัก 3 อ. คือ อาหาร ออกกำลังกายและอารมณ์ ด้านจิตอาสา ผู้สูงอายุจะต้องเป็นผู้ให้ มีพรหมวิหาร 4 มีจิตอาสาที่แท้จริงเพราะผู้สูงอายุที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกไม่มีค่าตอบแทน มีความเสียสละส่วนตัว ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุต้องมีสุขภาพแข็งแรง รับผิดชอบต่อตัวเอง ในการปฏิบัติงานช่วยเหลือสังคมในสิ่งที่ตนเองมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในตัว สำหรับด้านความรู้ ผู้สูงอายุจะต้องมีองค์ความรู้ในตัวเอง และมีความสามารถในตัวเอง พร้อมจะอุทิศให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและสำหรับด้านเวลา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะผู้สูงอายุจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ต้องบริหารเวลาของตัวเอง ในการลงพื้นที่ให้ความรู้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร้องขอความช่วยเหลือ ผู้สูงอายุได้เสริมสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประโยชน์ของภูมิปัญญาที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการนำมาใช้ เพื่อดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน มีการสร้างเครือข่าย เพื่อการพัฒนาตนเอง สร้างแกนนำทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ มีแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อช่วยกันพัฒนาประเทศโดยประสานและเชื่อมโยงเครือข่ายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แกนนำเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ในหลากหลายอาชีพและเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่น ซึ่งพรทิพย์ อุดมสิน (2557, หน้า 14) กล่าวว่า เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการจัดประชุม หรือดำเนินกิจกรรมเป็นการจัดการประชุม หรือดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะ สม่าเสมอ เพื่อเป็นเวทีให้บุคลากรในองค์กรมีโอกาสนพบปะพูดคุยกัน สามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ ทำให้หลายลักษณะ ทั้งที่เป็นทางการ กึ่งทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น การสัมมนา การประชุมทางวิชาการที่จัดอย่างสม่ำเสมอ

วิเคราะห์ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ จิตอาสา ความรู้ สุขภาพและเวลา มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของแกนนำในการปฏิบัติงานด้านภาวะผู้นำ ซึ่งตัวผู้นำจะต้องมีพฤติกรรมผู้นำ มีความรู้ มีแรงจูงใจ เป็นตัวอย่างให้กับผู้ร่วมงานได้ เป็นไปตามแนวคิดของจิราพร สามัญ (2558, หน้า 16) กล่าวว่าภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้อิทธิพลของผู้นำต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคนในการติดต่อสื่อสาร ประสานงาน กระตุ้น ชักนำ ผลักดันและการจูงใจให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มปฏิบัติงานด้วยความยินดี เต็มใจ ความศรัทธาและนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร และสุภาวดี จิตศิริตันกุล (2557) สรุปว่า ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะกระตุ้นจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการ โดยใช้กระบวนการสื่อความหมายการติดต่อซึ่งกันและกันให้เกิดมีใจร่วมกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุสำเร็จตาม

วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการปฏิบัติงานด้านภาวะผู้นำ ซึ่งตัวผู้นำเองจะต้องมีพฤติกรรมผู้นำ มีความรู้ มีแรงจูงใจและมีจิตอาสาเป็นตัวอย่างให้กับผู้ร่วมงานได้เป็นไปตามที่ณัฐนิชการศรีบริบูรณ์ (2559) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือ ผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ดี ด้านความรู้ มีการคิดอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้แห่งตนเอง แบบแผนความคิด การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันและการเรียนรู้เป็นทีมสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ หรือภูมิปัญญา (Wisdom) ของปีเตอร์ แซง (Peter Senge. 2017) กล่าวว่า ความรู้ที่อยู่ในตัวคน/ความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล การดำรงชีพโดยผู้ที่มีจิตอาสาจะต้องมีเวลาในการทำกิจกรรมรวมกลุ่ม การดูแลตนเองเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นความจำเป็นในชีวิตของบุคคลเพื่อดำรงรักษาสุขภาพชีวิต และความเป็นปกติสุขของชีวิต (Well being) ในการปฏิบัติงานช่วยเหลือสังคมในสิ่งที่ตนเองมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญอยู่ในตัวเอง เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีสู่สุขภาพทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม (Orem. 2018) ได้อธิบายว่าการรักษาสุขภาพที่เน้นการดำรงชีวิตให้มีความสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ธรรมชาติ และมีความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างราบรื่น การดำรงชีพโดยผู้ที่มีจิตอาสาจะต้องมีเวลาในการทำกิจกรรมรวมกลุ่ม มีการบริหารเวลาอย่างชัดเจนเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเวลาของ คิม ฮิลล์ (Kim Hill. 2019) ได้กล่าวว่า เวลาเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดและมีลักษณะพิเศษ ต้องกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายชีวิต และการทำงานของตนเองอย่างชัดเจน ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแผน ทำงานอย่างฉลาดกำหนดตารางเวลาทำงานอย่างเหมาะสม

2. การสร้างเครือข่าย แก่นนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ เป็นการสร้างความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานร่วมกันตลอดจนการฝึกกำลังร่วมกันที่จะสร้างความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยกันพัฒนาประเทศโดยประสานและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ หน่วยงานในพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับงานของสมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2559) ได้อธิบายว่าการเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 การเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชาในการดูแลรักษาสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี ในระดับท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับหน่วยงานของท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงานและในส่วนของการเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้ตัวบุคลากร

ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ตัวบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ตนเองรับผิดชอบและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ จะได้เกิดความเข้าใจ ความชำนาญ ให้ผลของการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ

1.2 ควรมีการกำหนดหน้าที่ภารกิจและบทบาทหน่วยงานของภาครัฐในการดำเนินงานกัญชา ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนในการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะนโยบายผู้สูงอายุ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยเฉพาะหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวผู้สูงอายุให้เข้ามามีส่วนร่วม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 การเสริมสร้างความรู้ภาคีเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กัญชาในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี ควรศึกษาในด้านการมีส่วนร่วมในการนำแผนผู้สูงอายุฯ ฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติ ทั้งต่างพื้นที่และหน่วยงาน ในการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจและบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อสังคมในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับกัญชาที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม และเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุ

2.2 การประเมินผลและติดตามผลการดำเนินงานควรมีการประเมิน ติดตามกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นกัญชา เพื่อให้เกิดการบูรณาการและเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

กนกพร ฉิมพลี. (2557). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จิราพร สามัญ. (2558). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัฐณิชากร ศรีบริบูรณ์. (2559). การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรทิพย์ อุดมสิน. (2557). รูปแบบ และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร หน่วยที่ 2 ในการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2559). ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน “คู่มือและทิศทางการพัฒนาผู้นำชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาชนบท”. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). วุฒิสภาธนาคารสมอง “บทบาทผู้สูงอายุที่น่าจับตามอง”. จุลสารธนาคารสมอง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 4(11), 2-8.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี. (2561). รายงานผลการดำเนินงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี.
- สุภาวดี จิตติรัตนกุล. (2557). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของนายกเทศมนตรี กรณีศึกษาเทศบาลเมืองพังงา อำเภอเมือง จังหวัดพังงา. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Kim Hill.(2019). "Moving beyond Stereotypes of Men's Foraging Goals." *Current Anthropology*. 51(2), 265-267.
- Orem, D. E. (2018). *Nursing: Concepts and Practice* (6th ed.). St. Louis, MO: Mosby.
- Peter M. Senge. (2017). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning* New York: McMillan.